

FERDINANDY GYÖRGY

A francia család

*Ezt az írásomat három francia gyermekemnek,
Michelnek, Vincentnek és Veronikának ajánlom*

Mert igen, voltak ők is. A francia család. Akik befogadtak. És akiktől nem tiltottak el soha. Most, félévszázad után, beállnak ők is a sorba. Felkeresik az álmaidat. Elfelejtettél? – kérdezik. Nem baj! – legyintenek. Szerény, csendes emberek. Megszoktuk – mondják –, hogy elfelejtenek. Én pedig tiltakozom. És sírok, amikor felébredek.

Azt hittem, hogy abban, amit eddig elmondtam, minden benne van. Helyszínek, barátok, szerelmek. A francia asszony. Róla azt hittem, mindenből kiforgatott. Elvette a gyermekeimet. A hitemet. A talpalatnyi földet, ahol megvethettem volna a lábamat. Az, hogy őket is elrabolta tőlem, eddig eszembe se jutott. Csak most, fél évszázad után keresnek fel a régiek.

*

Eugén bácsi itt áll a sor elején. Nem mer megölelni. A szeme párás, halkán szipog. A padlásszobában, ahol éltünk, a butángáz és a vízcsap mellett állt az ágy. Főzni, aludni lehetett. Emlékszem, valami nagy kocsija volt, lent parkolt, ki kellett szólni érte az ablakon. Beültünk mellé, Clo fonott mőzeskosárban cipelte a gyereket.

Eugén rokon. Göndör, őszülő hajú ember. Zakó feszül rajta, és vastag pulóver. Begombolkozott. Mi sem vesszük le a kabátot, nyilván nincsen fűtés a kocsiban. Arcy, ahová visz minket, alig száz kilométer, de azokban az időkben még nem voltak autótutak.

Délelőtt van, napos, téli vasárnap. Talán három hónapos lehet a fiam. Mairaine, Eugén felesége, sopánkodva szalad ki elénk. Mögötte sűrű gőz gomolyog, finom, langyos ebédillatok.

Tonton itallal kínál, ebéd előtt akkoriban minden francia Suze-t vagy Amere Picont ivott. Megilletődötten méregetjük egymást. Mairaine sírdogál. Kérdegetnek, Clo hallgat. Csak én válaszolok.

Mairaine selypít, éppen csak egy kicsit. Nagy, kövér asszony. Szolgálati lakásban élnek, a konyha mögött van az iroda. Belátszanak a pénztárlakok. Csak

másnap, hétfőn reggel értettem meg, hogy a postát üzemeltetik. Akkor már saját postája volt minden kis falunak.

Nem emlékszem, meddig maradtunk Arcy-ban. Talán csak egy vagy két napot. Amikor Tonton feltett minket a távolsági buszra, havazott. Ránk sötétedett. Talant fölött csúszkáltak a jégen a fűtetlen autóbuszok. Tüzet raktam, melengettük egymást a nyirkos vattapaplan alatt.

Apránként minden eszembe jut. Hát igen. Tonton és Mairaine. Monsieur és madame Verduron. Eugén betegen jött haza a háborúból. Dolgozni később se tudott. Az asszony vezette a postát, Mairaine hadiözvegynek számított. Tonton vadőr volt, vagy erdőkerülő, valami ilyesmi. A környék kastélyaiban télen ő szervezte a vadászatokat.

Túl sok ilyen részletet kellene elmesélnem. A franciáknak volt körülöttem, a menekült körül, valami titok. Emlékszem, magáztak: büszke volt rám a két Verduron. Engem meg zavart, hogy ők ilyen szegények. Nem így képzeltem el a gazdag Nyugatot.

Más emlékem nincs is azokból az időkből. Tontonékat áthelyezték. Clo, a feleségem, nem tartotta velük a kapcsolatot.

Volt azután még egy nagybácsi: a prépost. Őt Clamecyből hozta át Eugén, ott menhelyen éltek az ilyen vén papok. Nem tudom, hogy hívták, de nyilván nagyon szegény lehetett. Kopott volt és kiéhezett. Mégis tőle őrzöm az egyetlen emléket, ami az első házasságomból megmaradt. Egy barna bronzszobor, Jézus, a megfeszített. Keresztülcipeltem a világon, most is itt van, a fejem felett.

*

Élt aztán egy nagymama is a családban. Egy öregasszony, aki nem tudott megszeretni. Régi vágású, vidéki hölgy, apró és illatos. Mémé, aki ősztől tavaszig az anyósoméknál, a leánygimnázium épületében lakott.

Az ébren alvó nagymama! Clo kuncogni se mert miatta. A szobáját nem tudta kulcsra zárni, bárki akármikor ránk nyithatott. Még szerencse, hogy horkolt. Mi pedig a szánkba gyömöszöltük a lepedőt, ha a horkolás abbamaradt.

Azokban az időkből még törtem a franciát. Nagyobb baj volt, hogy már akkor is szerettem játszani a szavakkal. Az asztal körül udvariasan megmosolyogtak, de őt, Mémét, egyetlen egyszer sem sikerült jókedvre derítenem.

Réthy Angélnak hívták, és ez a Réthy fenemód tetszett nekem. Lefordítottam, kiselőadást tartottam a kalandozások koráról, és arról, hogy annak idején nyilván errefelé is megfordultak az ősmagyarok. Ebben – mint később kiderült – nem is tévedtem sokat.

Megfázott, kórházba került, leesett az ágyról. Nem volt mellette senki. Májusban halt meg, mi akkor értünk haza két év trópus után. Clo megsiratta, felravatalozták. A gyerekek zavarták el róla a nagy, zöld legyeket.

Megpróbáltam utánajárni, hogy honnan jött ez a Réthy-család. De nem jutottam el, csak a szomszéd faluig. A férje, Jean Lièvre, mérnök volt valamelyik

Creusot környéki ipartelepen. Apja, az öreg Nyúl, Santenayben fuvaros. Ott, ahol a kaszinó és a pincészetek.

Ennyi az, amit az ébren alvó nagymamáról tudok.

*

Apósom szülei Moulins mellett éltek. Tanítók voltak mind a ketten, amikor megismertem őket, évtizedek óta nyugdíjasok. Ezt a két kisöregét azonnal, első látásra megszerettem.

Pépé, Peyrethon úr, mindent tudott a Monarchiáról. Kun Béláról – Bellakunról – és a Tanácsköztársaságról faggatott. Az ő számára ez volt a közelmúlt, nehéz volt megmagyarázni, hogy mi, túl a vasfüggönyön, világnézeteket tanultunk, és fogalmunk se volt a történeésekről, amelyekből összeáll a történelem.

Másik nagy témája a Habsburg-ház Bourbon-ága volt. Állt ott egy kastély Moulins közelében. Pépé pedig elmagyarázta, hogy a felesége ott, a Bourbonok kastélyában született.

Valami alapja lehetett ennek a családi legendáriumnak. A nagymama még nyolcvanévesen is szép, sudár termetű nő volt, aprócska férjénél jó fejjelel magasabb. Elegánsan öltözött, és minden reggel megkérdezte tőlem, hogy illik-e a fülbevalójához a sál vagy a bross.

Pépével kikocsikáztunk a faluba, ahol fél évszázadon át tanított. Fialatok, öregek, mind az ő tanítványai voltak. A biztróban körülálltak minket: a látogatásunk hírére a fél falu összefutott.

Kirrt ittunk, fehérbort fekete ribizlivel. Monsieur Daniel, a vén iskolamester, minden diákjára név szerint emlékezett. Visszafelé megálltunk a Bourbonok várkastélya alatt, akkor mondta el nekem, hogy Mémé, a felesége, talált gyereket. És hogy itt, a kastélyban született. Talán azt hitte, bemegyünk, hiszen útitársa, ez a távol-keleti vő is valahonnan arról a vidékről, a Habsburgok birodalmából származott.

Vasárnap vendéglőben ebédeltünk, és körbejártuk a vidéket. A Tronçais őserdejét, a Saint-Pourçain-i szőlőkerteket. Később, csakúgy, mint Verduronékkal, a moulins-i nagyszülőkkel is megszakadt a kapcsolat. Clónak, a feleségemnek, túl egyszerű emberek: a nagypapa ráadásul kommunista, a felesége meg talált gyereket.

Amikor évekkel később felkerestem őket, már csak monsieur Daniel élt. Kivitettem a temetőbe. Volt ott egy pad, a Mémé sírja előtt. „Itt szoktam üldögélni” – mondta Pépé. „Ha kihoz valaki.” Akkor már évek óta egy menhelyen lakott.

Hát igen. Két nagy – mint mondják: sírig tartó – szerelem. Verduronék és a moulins-beliek. Lehet, hogy ezt nem tudta megbocsátani nekik a feleségem, és nem a társadalmi különbségeket.

*

A francia család! Clo soha nem beszélt róluk. Van három francia gyerekem, akik nem ismerik a családjukat. Lehet, hogy a gyökereik ma már nem érdeklik a fiatalokat? Az, hogy az én felmenőimről se tudnak, érthető. Messziről jöttem, egy távoli, furcsa világból. Töröm a nyelvüket, soha nem találtam meg közöttük a helyem.

De legalább róluk tudjanak! A francia családról. Hátha valamelyik unokájuk a moulins-i nagymamára vagy Dániel úrra fog hasonlítani! És ők még azt sem tudják, hogy hol keressék a sírjukat.

